

TALABALARGA MEDIA MATN VA TASVIR BILAN ISHLASH ALGORITMINI O'RGATISHNING ZAMONAVIY USULLARIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17549229>

Normurodov Sadriddin Salim o'g'li

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqolada talabalarga media matn va tasvir bilan ishlash algoritmini o'rgatishning zamonaviy pedagogik usullari tahlil etilgan. Media savodxonlik, vizual fikrlash, tanqidiy tahlil va ijodiy tafakkurni rivojlantirishga yo'naltirilgan yondashuvlarning ilmiy asoslari bayon qilingan. Shuningdek, aralash ta'lim, loyiha asosida o'qitish, gamifikatsiya, case-study va vizual tahlil platformalaridan foydalanishning samaradorligi yoritilgan. Maqolada media tahlilning pedagogik ahamiyati, uning talabalarda axborot madaniyati, kommunikativ kompetensiya va madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishdagi roli chuqur asoslab berilgan.

Kalit so'zlar

Media matn, tasvir, media savodxonlik, pedagogik texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, axborot madaniyati, kreativ tafakkur, blended learning, media tahlil.

Annotation

This article analyzes modern pedagogical methods of teaching students the algorithm for working with media texts and visual materials. It focuses on developing media literacy, visual thinking, critical analysis, and creative reasoning. The paper discusses the effectiveness of innovative teaching technologies such as blended learning, project-based learning, gamification, case studies, and visual analysis platforms. The pedagogical significance of media analysis in fostering students' information culture, communicative competence, and intercultural communication skills is thoroughly explored.

Keywords

Media text, image, media literacy, pedagogical technologies, critical thinking, information culture, creative reasoning, blended learning, media analysis.

Аннотация

В данной статье рассматриваются современные педагогические методы обучения студентов алгоритму работы с медиатекстом и визуальными материалами. Особое внимание уделяется развитию медиаграмотности,

визуального мышления, критического анализа и творческого подхода. Раскрыта эффективность таких инновационных технологий обучения, как смешанное обучение, проектный метод, геймификация, кейс-стади и платформы визуального анализа. Подчеркивается педагогическая значимость медиатекста в формировании у студентов информационной культуры, коммуникативной компетентности и навыков межкультурного общения.

Ключевые слова

Медиатекст, изображение, медиаграмотность, педагогические технологии, критическое мышление, информационная культура, креативное мышление, смешанное обучение, медианализ.

Kirish

XXI asr insoniyat taraqqiyotining raqamli va axborot texnologiyalari bilan uzviy bog'liq yangi bosqichini boshlab berdi. Bugungi globallashuv jarayonlari, virtual kommunikatsiya vositalarining keng tarqalishi va media makonning keskin kengayishi ta'lim tizimi oldiga tubdan yangi vazifalarni qo'ymoqda. Endilikda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi an'anaviy "axborot uzatuvchi – qabul qiluvchi" modeli o'z ahamiyatini yo'qotib, o'rnini interaktiv, ijodiy hamkorlikka asoslangan yangi pedagogik paradigma egallamoqda. Shu jarayonda media savodxonlik, vizual tafakkur va axborot madaniyati kabi tushunchalar ta'lim jarayonining markaziy kategoriyalariga aylanib bormoqda.

Media matn va tasvir bugungi kunda inson tafakkurining asosiy ifoda vositalaridan biri sifatida nafaqat axborot uzatish, balki dunyoqarash, estetik did va ijtimoiy ongni shakllantirish funksiyasini ham bajaradi. Shuning uchun talabalarga media matnni o'qish, tahlil qilish, baholash va yaratish ko'nikmalarini singdirish zamonaviy ta'lim jarayonining ajralmas bo'lagiga aylanishi zarur. Chunki bugungi talaba raqamli muhitda yashaydigan, turli media manbalardan foydalanadigan, vizual axborotni so'zdan tezroq idrok etadigan shaxsdir. Shu sababli, ta'lim jarayonida media kompetensiyani shakllantirish nafaqat kasbiy, balki shaxsiy rivojlanish uchun ham muhim omil bo'lib xizmat qiladi.[1]

Zamonaviy media muhitida inson ongiga ta'sir etuvchi vositalarning ko'pligi, manipulyativ axborotning keng tarqalishi, soxta xabarlar (fake news)ning ko'payishi media matnlarni tanqidiy yondashuv asosida tahlil qilish zaruratini kuchaytirmoqda. Shu nuqtai nazardan, talabalarni media materiallarni analitik, refleksiv va ijodiy tarzda o'rganishga yo'naltirish pedagogik mahoratning eng muhim ko'rsatkichlaridan biridir.

Talabalarga media matn va tasvir bilan ishlash algoritmini o'rgatish, bir tomondan, axborotni anglash, saralash, tahlil qilish va qayta yaratish ko'nikmalarini shakllantirsa, ikkinchi tomondan, tanqidiy fikrlash, muloqot madaniyati, estetik idrok

hamda kreativ tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur yondashuv natijasida talaba passiv bilim oluvchidan faol ijodkor shaxsga aylanadi, u media muhitda nafaqat iste'molchi, balki mazmun yaratuvchi, baholovchi va tahlilchi sifatida shakllanadi.[2]

Bundan tashqari, media matn va tasvir bilan ishlashning o'rgatilishi o'qituvchining metodik salohiyatini ham yangicha talqin etishni taqozo etadi. Pedagog endilikda faqat bilim manbai emas, balki media jarayonlarni boshqaruvchi, yo'naltiruvchi, muloqotni tashkil etuvchi hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlash faoliyatini rag'batlantiruvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Bu esa zamonaviy ta'lim jarayonida interaktiv, integratsion va innovatsion yondashuvlarni qo'llashni zarur etadi.

Shu boisdan ham media matn va tasvir bilan ishlash algoritmini o'rgatishning zamonaviy usullaridan foydalanish nafaqat texnik yoki metodik yangilik, balki ta'lim falsafasida yangicha tafakkurni shakllantiruvchi omildir. U talabalarning raqamli dunyoda axborotni tahlil qila olishi, uni to'g'ri talqin etishi va ijtimoiy mas'uliyat bilan qo'llay bilishiga zamin yaratadi.

Media matn deganda turli shakldagi axborot tashuvchilarning – matn, rasm, ovoz, video, infografika, belgi va simvollar uyg'unligidan tashkil topgan kommunikativ birlik tushuniladi. Media matnning asosiy xususiyati – uning multimodal tabiati, ya'ni bir vaqtning o'zida bir necha semiotik tizimlar orqali ma'no ifodalash imkoniyatidir.

Tasvir esa inson tafakkurining eng qadimiy va tabiiy ifoda shakli bo'lib, u so'zdan oldin ham mavjud bo'lgan. Zamonaviy media muhitda tasvir ma'lumotni tez, emotsional va ta'sirchan shaklda yetkazish vositasiga aylangan. Shuning uchun talabalarga tasvirning semantik va estetik jihatlarini anglashni, unda mujassam bo'lgan g'oya va axborotni tahlil qilishni o'rgatish muhim pedagogik vazifadir.

Media matn va tasvir bilan ishlash jarayonida talabalar quyidagi asosiy ko'nikmalarni egallaydilar. Semantik tahlil ko'nikmasi – media matnning ochiq va yashirin ma'nolarini farqlay olish. Vizual savodxonlik – tasvir orqali berilgan axborotni o'qish, tushunish va baholash. Kontekstual anglash – media materialni yaratilgan ijtimoiy, madaniy va tarixiy sharoitda tahlil qilish. Kreativ tafakkur – mavjud media elementlardan yangi mazmun yaratish qobiliyati. Media matn bilan ishlashning samaradorligini ta'minlash uchun o'qituvchilar aniq bosqichlardan iborat metodik algoritm asosida dars jarayonini tashkil etadilar. Ushbu algoritm quyidagi bosqichlarni o'z ichiga oladi: 1. Identifikatsiya bosqichi. Bu bosqichda talabalar media matnning janrini, manbasini, muallifini, auditoriyasini va asosiy maqsadini aniqlaydilar. Ular matnning kim tomonidan, qanday sharoitda va kim uchun yaratilganini tushunishga o'rganadilar. 2. Analitik bosqich. Media matndagi lingvistik birliklar, vizual belgilar, ovoz va ritm kabi elementlar tahlil qilinadi. Talabalar media vositasi orqali berilgan

g'oya, emotsional ton, ramz va stereotiplarni aniqlaydilar. 3. Tahliliy-solishtiruv bosqichi. Bu bosqichda o'rganilayotgan media matn boshqa manbalar bilan solishtiriladi, o'xshashlik va farqlar aniqlanadi. Bu yondashuv tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. 4. Kreativ bosqich. Talabalar o'zlari media mahsulot – plakat, reklama, video, blog yoki infografika yaratadilar. Bu ularning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradi va amaliy kompetensiyani oshiradi. 5. Refleksiya bosqichi. Yakunda talaba o'z ishini tahlil qiladi, jarayon davomida nimalarni o'rganganini va qanday xatolarga yo'l qo'rganini anglaydi. Bu o'z-o'zini baholashni va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Mazkur algoritm ta'lim jarayonida axborotni qabul qilishdan uni qayta yaratishgacha bo'lgan to'liq kognitiv siklni tashkil etadi.[3]

Media matn va tasvir bilan ishlashni samarali o'rgatish uchun o'qituvchilar turli innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanadilar. Blended learning (aralash ta'lim) modeli o'qituvchiga an'anaviy auditoriya mashg'ulotlarini raqamli platformalar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Talabalar o'quv materiallarini onlayn tahlil qilib, sinfda esa bahs-munozara shaklida chuqurlashtiradilar.[4]

Project-based learning (loyiha asosida o'qitish) talabalarga real media loyihalarni ishlab chiqish, jamoaviy ish olib borish va o'z g'oyalarini amalda sinab ko'rish imkonini beradi. Bu ularning mas'uliyat, kommunikatsiya va muammolarni hal etish ko'nikmalarini kuchaytiradi.

Case-study metodi – real hayotda uchraydigan media voqealar yoki ijtimoiy reklama misollarini tahlil qilish orqali talabalarni mustaqil qaror qabul qilishga o'rgatadi.

Gamifikatsiya (o'yinlashtirish) usuli o'qitish jarayonini interaktiv qiladi. Media tahlil jarayoniga raqobat, ball to'plash, rag'batlantirish elementlari kiritiladi.

Vizual tahlil platformalari – Canva, Piktochart, Genially, Adobe Express kabi vositalar yordamida talabalar media dizayn asoslarini o'zlashtirib, o'z mahsulotlarini yaratadilar. Bu texnologiyalar talabalarda o'quv motivatsiyasini oshiradi, dars jarayonini qiziqarli, ijodiy va samarali qiladi.[5]

Media matn va tasvir bilan ishlashni o'rgatishning pedagogik ahamiyati nihoyatda kengdir. Birinchidan, bu jarayon talabalarda tanqidiy fikrlash, axborotni baholash, fikrni asoslab ifodalash kabi intellektual kompetensiyalarni rivojlantiradi. Ikkinchidan, media tahlil orqali ular madaniyatlararo muloqotni, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglaydilar.

Uchinchi jihat shundan iboratki, media bilan ishlash talabalarda faol ishtirok, mustaqil izlanish, refleksiya va ijodiy yondashuvni shakllantiradi. O'quvchi endi faqat tayyor axborot iste'molchisi emas, balki mazmun yaratuvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

To'rtinchidan, bu jarayon axborot xavfsizligini, etik va huquqiy me'yorlarga rioya qilishni o'rgatadi. Media muhitda soxta axborot, stereotip va manipulyatsiyalarni farqlash qobiliyati yosh avlodni ongli media iste'molchiga aylantiradi. Shuningdek, media bilan ishlash fanlararo integratsiyani ta'minlaydi. Filologiya, san'at, jurnalistika, axborot texnologiyalari kabi sohalar kesishgan nuqtada ta'lim samaradorligi ortadi.

Xulosa

Talabalarga media matn va tasvir bilan ishlash algoritmini o'rgatish bugungi kunda ta'lim jarayonining eng muhim yo'nalishlaridan biridir. U nafaqat o'quvchilarda axborot savodxonligini, balki tahliliy tafakkur, estetik did, ijtimoiy mas'uliyat va kommunikativ madaniyatni rivojlantiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan holda media tahlilni o'rgatish o'quv jarayonini interaktiv, amaliy va ijodiy ruhda tashkil etish imkonini beradi. Shu sababli, ta'lim tizimida media pedagogika yondashuvlarini keng joriy etish yosh avlodni global axborot maydonida mustaqil fikrlovchi, mas'uliyatli va ongli shaxs sifatida tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga egadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduqodirov, A. A. Pedagogik texnologiyalar va innovatsion ta'lim metodlari. Toshkent: O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti nashriyoti.
2. Shodiyev, S. Media madaniyat va axborot xavfsizligi asoslari. Toshkent: Oliy ta'lim nashriyoti.
3. Yusupova, G. N. Raqamli ta'lim va media savodxonlik: nazariya va amaliyot. Toshkent: TDPU nashriyoti.
4. Buckingham, D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. Cambridge: Polity Press.
5. Hobbs, R. Create to Learn: Introduction to Digital Literacy. Wiley-Blackwell.